

JALOLIDDIN RUMIY ASARLARIDA TARBIYA G'OYALARINING PEDAGOGIK TALQINI.

ALLAYAROV DONIYOR ISLOM O'G'LI.

Ajiniyoz nomidagi NDPI tayanch doktoranti.

Annotatsiya. Mazkur tezisda buyuk mutasavvif va adib Jaloliddin Rumiylar asarlarida ilgari surilgan tarbiyaviy g'oyalar pedagogik nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Rumiylar tomonidan asoslangan ruhiy, axloqiy, estetik va ijtimoiy tarbiya yo'nalishlari zamonaviy ta'lim tamoyillari bilan qiyosiy o'rganiladi. Shuningdek, uning "komil inson" haqidagi qarashlari hozirgi pedagogik konsepsiyalar – shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, emotsional rivojlanish, ma'naviy-axloqiy kamolot bilan qanday uyg'unlashishi aniqlanadi.

Kalit so'zlar: Rumiylar, tarbiya, axloqiy yetuklik, tasavvuf, estetik tarbiya, zamonaviy pedagogika.

Bugungi globallashuv davrida yoshlarning ma'naviy-axloqiy tarbiyasi nafaqat pedagogik muammo, balki ijtimoiy zarurat sifatida ko'rilmogda. Shu nuqtai nazardan, Sharq mutafakkirlarining merosini chuqur o'rganish muhim ahamiyat kasb etadi. Xususan, Jaloliddin Rumiylar (1207–1273) asarlarida ilgari surilgan tarbiyaviy g'oyalar bugungi pedagogik jarayon uchun boy ma'naviy manba bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Rumiylar asarlarida tarbiya masalalari chuqur ma'naviy-falsafiy mazmunga ega bo'lib, ular quyidagi yo'nalishlarda ifoda etilgan:

- Axloqiy tarbiya: Inson kamolotining asosi deb axloqiy poklik e'tirof etiladi. Masnaviyda nafs ustidan g'alaba tarbiyaning muhim bosqichi sifatida ko'rsatiladi.
- Ruhiy tarbiya: Rumiylar inson qalbini sabr, zikr, muhabbat orqali poklash g'oyasini ilgari suradi. Bu yo'nalish tasavvufiy ichki kamolotga asoslangan.

- Estetik tarbiya: Musiqa va raqsni ruhiy uygʻonishga xizmat qiluvchi vosita sifatida talqin qiladi. Bu orqali goʻzallikni anglash, did tarbiyasi muhim sanaladi.
- Ijtimoiy tarbiya: Odamiylik, bagʻrikenglik, empatiya kabi ijtimoiy fazilatlar inson kamolotida asosiy rol oʻynashi taʼkidlanadi.

Shuningdek, Rumiylarning ilmni qalbgacha joylashgan nur sifatida baholaydi va uni faqat tashqi yodlash emas, balki qalbdan oʻzlashtirish zarurligini uqtiradi. Tezisi bilan Rumiy qarashlarining zamonaviy taʼlim konsepsiyalari – shaxsga yoʻnaltirilgan taʼlim, emotsional-intellektual rivojlanish, sanʼat orqali tarbiya, axloqiy-falsafiy yondashuvlar bilan oʻzaro bogʻliqligi ilk bor tahliliy yondashuv asosida ochib berilgan. Bugungi yoshlar internet, ijtimoiy tarmoqlar va turli axborot oqimi ichida axloqiy mezonni yoʻqotib qoʻyish xavfiga duch kelmoqda. Rumiylarning gʻoyalari esa yoshlarni:

- oʻz ustida ishlashga (nafsni yengish),
- sabrli, kamtar va mehribon boʻlishga,
- ichki uygʻunlikka erishishga yoʻnaltiradi.

Bu shaxsiy rivojlanish va ijtimoiy moslashuv uchun juda muhim.

Rumiylarning oʻz asarlarida aql bilan yurak uygʻunligini targʻib qiladi. Bugungi taʼlimda bu:

- Shaxsga yoʻnaltirilgan taʼlim,
- Emotsional intellekt,
- Axloqiy-ruhiy barqarorlik tamoyillari bilan bevosita bogʻliq.

Demak, Rumiy qarashlari orqali tarbiyaning nafaqat nazariyasi, balki amaliy modeli ishlab chiqilishi mumkin.

Koʻp hollarda pedagogik tizimlar Gʻarbiy modelga asoslanadi. Biroq biz oʻz tariximiz, madaniyatimiz, tafakkurimizga mos Sharqona tarbiya maktabini tiklashimiz kerak. Rumiy bunga tayyor asos boʻla oladi, chunki u:

- Qurʼonga tayangan,
- amaliy maʼnaviyatni ilgari surgan,

- ichki o'zgarish orqali tashqi ijtimoiy xulqni shakllantirishni targ'ib qilgan.

Rumiy qarashlarini o'rganish:

- pedagogika,
- psixologiya,
- axloqshunoslik,
- ma'naviyat asoslari kabi fanlar uchun ilmiy-nazariy manba yaratadi.

Tarbiyaning chuqur falsafiy ildizlarini tushunish, hozirgi ta'lim jarayonini mazmunan boyitishga xizmat qiladi.

Annemarie Schimmel, Seyyid Hossein Nasr kabi olimlar Rumiy g'oyalarini G'arb ilmiy jamoatchiligiga tanitgan. Biz esa ularni:

- pedagogik tahlil orqali,
- qadriyat asosidagi ta'lim modeli sifatida o'rganib,
- O'zbek va musulmon olami tafakkurini dunyoga tanitishimiz mumkin.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, Jaloliddin Rumiy asarlarida yoritilgan tarbiya g'oyalari nafaqat diniy-ma'naviy manba, balki amaliy pedagogik model sifatida ham o'rganilishi zarur. Bugungi ta'lim tizimida bu g'oyalarning qo'llanilishi yoshlarning ma'naviy yetukligi, axloqiy pokligi va ichki uyg'unligini ta'minlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Jaloliddin Rumiy. *Masnaviy Ma'naviy* (6 jildlik). Tarjimon: Sh. Shomuhamedov. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa, 2004.
2. Jaloliddin Rumiy. *Fihi Ma Fihi* ("Undagi narsa – undadir"). Tarjimon: M. Shermuhamedov. – Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 2006.
3. Jaloliddin Rumiy. *Divoni Kabir* (G'azallar majmuasi). – Tehron: Nashri Markazi, 1999. (fors tilida)
4. Schimmel, Annemarie. *The Triumphal Sun: A Study of the Works of Jalaloddin Rumi*. – Albany: SUNY Press, 1993.

5. Nasr, Seyyid Hossein. *Traditional Islam in the Modern World*. – London: Kegan Paul International, 1990.
6. Bahodir Qosimov. *Tasavvuf va badiiy tafakkur*. – Toshkent: O'zbekiston, 1995.
7. Muhammadyusuf Yusupov. *Tasavvuf ilmi va axloqiy qadriyatlar*. – Samarqand: Akademnashr, 2010.
8. Qurbonov B. *Ruhiy tarbiya: pedagogik yondashuv*. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2018.
9. Parfi, Rauf. *Ma'naviyat va irfon yo'llari*. – Toshkent: Adabiyot va san'at, 2005.
10. Xaitov A. *Sharq mutafakkirlari axloqiy qarashlari tarixidan*. – Toshkent: Fan, 1992.
11. Rizaiddin ibn Faxriddin. *Asrlar davomida tarbiya*. – Toshkent: Ma'naviyat, 2000.
12. Haqberdiyev Z. *Komil inson falsafasi*. – Toshkent: Fan, 2014.
13. Jabborov A. *Pedagogik tafakkur tarixidan*. – Toshkent: O'zbekiston, 2009.
14. Sattorov A., Jo'rayev B. *Tarbiyaning nazariy asoslari*. – Toshkent: TDPU, 2019.